

ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНІМАЛІСТИЧНОЇ СИМВОЛІКИ В ПОЕЗІЇ ІВАНА ЗЛАТОКУДРА

Немченко Іван Васильович,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української й слов'янської філології

та журналістики Херсонського державного університету

nemchenko1958@ukr.net

orcid.org/0000-0003-3041-1313

Мета. Бестиарний світ приваблює багатьох письменників різних часів і народів – від давнини й до сьогодення. Метою нашої статті є висвітлення особливостей творення образів-символів звірів у ліричних текстах українського поета з Польщі Івана Златокудра кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Методи. У статті використано елементи таких методів: культурно-історичного (допомагає висвітлити функції ліричної образності у процесі відтворення поетом рис українського національного характеру та історичної епохи), естетичного (забезпечує розгляд творів митця як літературно-мистецького феномену), міфологічного (використовується для відстеження репродукування поетом міфологічних образів), герменевтичного (пропонується вільна інтерпретація текстів із можливістю подальших витлумачень), біографічного (простежуються риси автобіографізму в поезіях співця), описового (здійснюється систематизація різноманітних елементів анімалістичного простору в текстах поета), інтертекстуального (звертається увага на зв'язки між віршами митця й українським та світовим фольклором і літературною традицією), текстуального аналізу (застосовується для окреслення анімалістичних мотивів та образів у Златокудровому доробку). Дослідження засноване на загальнонауковій методиці аналізу, синтезу, спостереження, добору та систематизації матеріалу.

Результати. Автор статті репрезентує результати аналізу текстів Івана Златокудра, присвячених анімалістичним мотивам та образам. Символіка коня, собаки, корови, вола, вівці, kota, оленя, вовка, лисиці, ведмеда та інших тварин виконує важливу роль у розбудові автором художньої картини світу, сприяє розумінню його психології. Для поетичної творчості Івана Златокудра досить характерним є ефект органічного вживання ліричного героя в зображуваний світ, зокрема простір фауни рідного краю. Митець поєднує в текстах реальний і феєричний плани, переплітає дійсність із легендою, казкою, містичними уявленнями. Бестиарний вимір у поета поглиблює й розуміння природної стихії, і складність людських взаємин і почуттів, має як національне, так і загальнолюдське звучання.

Висновки. Анімалістична образність у поетичній творчості Івана Златокудра закорінена у світ міфології та фольклору українського та інших народів, ґрунтується на літературних традиціях. Анімалістичні образи-символи в доробку митця відбивають особливості української ментальності, історико-культурний досвід нашого етносу, віддзеркалюють естетичні цінності нації.

Ключові слова: лірика, фольклор, міфологія, зооморфні образи, анімалістична символіка.

TO PROBLEM OF EXAMINING ANIMALISTIC SYMBOLISM IN THE POETRY OF IVAN ZLATOKUDR

Nemchenko Ivan Vasylovych,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Ukrainian

and Slavic Philology and Journalism

Kherson State University

nemchenko1958@ukr.net

orcid.org/0000-0003-3041-1313

Purpose. Many writers from various epochs and countries have been admirers and propagandists of the bestiary space. The purpose of the work is to analyze the animalistic images and symbols in the Ukrainian poet Ivan Zlatokudr's lyrics in the late of 20th and early 21st century.

Methods. The elements of the following methods are used in the research: cultural and historical (helps to investigate the functions of poet's lyrical images in the process of representation of the features of Ukrainian national nature and historical epoch), aesthetic (allows analyzing each text as a phenomenon of literature and art), miphological (for coverage of reproduction of miphological images by poet), hermeneutic (ensures free and open interpretation of texts with the possibility for new explanations), biographic (helps to describe autobiographic markers in the writer's literary works), descriptive (systematization of various elements of the animalistic space in the lyrics of the poet), intertextual (links between writer's poems and folklore songs and literary general tradition), textual analysis (for coverage of the animalistic motifs and images of Zlatokudr's collection). The research is based on the general methods of analysis, synthesis, observation, selection and systematization of the material.

Results. The author of this article represented the results of literary analysis accomplished over the texts of Ivan Zlatokudr with animalistic motifs and images. The symbols of a horse, dog, cow, ox, sheep, cat, deer, wolf, fox, bear and other animals play an important role in the creation of the artistic image of the world in the writer's version and show his psychology. The article finds out that Ivan Zlatokudr has delicate understanding of bestial space. The effect of a hero's co-living with the environment depicted by the author, with the animalistic environment in particular, is characteristic of writer's lyrical collection. Ivan Zlatokudr's works combine real and fairy plans, have characteristics of legends, tales and mysteries. The poet's bestial dimension deepens understanding of nature and difficult world of human relations and feelings and it has national and similarity sounding.

Conclusions. The animalistic motifs and images in Ivan Zlatokudr's poetry have foundations in the Ukrainian and the world miphology and folklore, and literary traditions. Animalistic symbolism in writer's works shows the specific traits of Ukrainian mentality, historical and cultural experience of our people and aesthetic value of nation.

Key words: lyrics, folklore, miphology, zoo-formed images, animalistic symbolism.

1. Вступ. Творена протягом кількох десятиліть самобутня лірика українського поета в сусідній Польщі Івана Златокудра (Яна Володимировича Врецьони) займає свою помітну нішу на тлі світової української письменницької спільноти. Автор книжок «Народній Польщі» (1975), «Пейзажі» (1981), «Czarnobylskiej Madonnie» (1995), «Barwy chwil» (1999), «Веселки печалі» (1999), «За oknem lat» (2007), «Кольорами нетривожними» (2009), «В раю твого садах» (2012), «Авторський вечір» (2014), «Вітраж» (2016), «Modlitwa do słońca» (2017), «Дум сувій» (2019) та численних добірок оригінальних і перекладних текстів у виданнях Австралії, Ізраїлю, Канади, Німеччини, Польщі, Румунії, Сербії, Словаччини, України («Березиль», «W blasku słowa», «Винниківський вісник», «Вісник Таврійської фундації», «Всесвіт», «Гомін», «Дукля», «Moje cztery światy», «Наше слово», «Український альманах», «Український календар», «Український літературний провулок» та ін.) не обійдений увагою критики. Йому присвячують свої розвідки А. Байцар, С. Заброварний, Т. Карабович, А. Койс, Л. Клімовський, М. Корсюк, І. Красовський, Л. Кубська, Н. Мориквас, В. Назарук, Г. Немченко, Ф. Неуважний, М. Олійник, В. Просалова, Л. Пушак, В. Яручик та інші науковці, журналісти, краєзнавці. Це зокрема праці «Веселки пам'яті на вістрі печального часу» Л. Пушак (Пушак, 2001), «Крилата сосна у Винниківському лісі як дороговказ для серця» Т. Карабовича (Карабович, 2020), «Нова поетична збірка Івана Златокудра» Л. Кубської (Кубська, 2020), «Винниківські пейзажі Івана Златокудра, або СВДЧЕННЯ» Н. Мориквас (Мориквас, 2020). Деякі аспекти літературної діяльності Івана Златокудра репрезентовані й у наших попередніх публікаціях (Немченко, 2010; Немченко, 2020; Немченко, 2021). Метою пропонованої статті є висвітлення особливостей використання анімалістичної символіки в ліричному доробку письменника на матеріалі публікацій 1990-х – 2010-х років.

Фольклорний, міфологічний, літературний бестіарій досліджувався багатьма науковцями різних генерацій (Н. Бабенко, Г. Бокшань, І. Вагилевич, З. Василько, Н. Велецька, В. Войтович, С. Гайдук, В. Гнатюк, А. Гура, В. Давидюк, В. Дашкевич, М. Дмитренко, Л. Дунаєвська, С. Карпенко, Ю. Ковалів, Л. Колмачевський, М. Костомаров, І. Крук, Л. Кузнецова, О. Кузьменко, Д. Куриленко, О. Левчук, Н. Ліхіна, О. Сліпушко, М. Сумцов, Л. Тульцева, Т. Урись, В. Чуб та чимало ін.). І до сьогодні авторів численних розвідок ваблять як давні явища в цій царині («Шестодневи», «Фізіолог», «Середньовічний бестіарій» та ін.), так і сучасні варіації («Малі ангели», «Дондог», «Бардо or not Бардо» А. Володіна, «Втеча звірів, або Новий бестіарій», «Про комах, риб, птахів і диких звірів» Г. Пагутяк тощо). Означеній проблематиці присвячуються цілі наукові форуми, наприклад: «Топос тварин як антропологічне дзеркало» (Київ, 2011), «Бестіарний код у діалозі культур: традиція та сучасність» (Херсон, 2016). Стосовно тваринної символіки в літературних текстах науковці послуговуються різними термінами, підходами, методиками. Одні дослідники під бестіарієм розуміють усю сукупність відображеного у творах письменників реального й вигаданого анімалістичного світу, інші розмежовують зооареали дійсних та фантастичних істот. Так, наприклад, Т. Урись ототожнює анімалістичні й бестіарні образи (Урись, 2018), а, скажімо, Н. Ліхіна відокремлює «такі типологічні спільності, як анімалістика, в якій фігурують тварини, наявні в природі, та бестіарій, в якому наявні звірі, що в природі не існують» (Лихина, 2011: 149). У нашій статті ми не дотримуємось такого різкого розмежування між златокудрівськими образами представників земної фауни та міфічних антропологічних істот, адже й ті, й інші однаково органічні для художнього світу митця.

Для Івана Златокудра природа завжди була об'єктом найпильнішої уваги, глибокого інтересу, захоплення й сакралізації. Поет щиро вболіває за долю навколишнього середовища, виступає на захист флори та фауни рідного краю. Тож цілком закономірною є наявність у його доробку анімалістичних, орнітологічних, іхтіологічних, плантативних, геологічних та інших мотивів та образів, пов'язаних із споконвічними спробами людства якнайглибше пізнати цей світ і себе в ньому.

Творчість Івана Златокудра умовно можна поділити на два великих періоди: 1) літературна діяльність 1960-х – 1980-х років; 2) мистецькі здобутки 1990-х рр. – перших двох десятиріч ХХІ століття. Саме тексти поета порубіжжя ХХ – ХХІ століть, коли відкрилось його «друге дихання» в умовах творчої свободи, і є предметом розгляду в нашій статті.

2. Анімалістичні образи в ліриці Івана Златокудра 1990-х – 2010-х років. Зоосвіт широко присутній у метафоричному мисленні поета. Його тексти населені найрізноманітнішими представниками природи (звірі, плазуни, птахи, риби, земноводні, комахи) та фантастичними істотами (дракон, баба-яга, русалка, мавка). І кожна з підгруп образів заслуговує на детальне дослідження. У статті обмежимося розглядом символіки образів звірів та антропологічних істот у ліричних творах Івана Златокудра, а інші ракурси (орнітологічний, ентомологічний, арахнологічний, іхтіологічний) залишимо на перспективу.

До образів свійських і диких тварин автор часто звертається при змальованні природних явищ чи станів ліричного героя. У численних його мініатюрах прямо або ж опосередковано присутні кінь, вовк, лис, ведмідь, собака, кіт, корова, олень, сарна, білка, кажан. Символіка цих образів сягає своїм корінням у фольклорні й міфологічні пласти.

Мотив коня (огиря) досить широко репрезентований у текстах Івана Златокудра, як і в світовій міфології, фольклорі, літературі. Це благородне прекрасне створіння, що супроводжує людину з прадавніх часів як вірний помічник і друг, віщун доброго/лихого. А ще це невід'ємний елемент солярного культу, «символ сонця і водночас потустороннього світу» (Словник символів культури України, 2002: 114). І характерне для поета неодноразово повторюване в текстах означення щодо коня «золотогривий» викликане передовсім асоціацією з сонячним промінням. А ось у замальовці «літо літо / золотогривий віз заверни з дороги» (Златокудр, 2016: 53) через метонімію автор передає передчасність появи коня осені. І золотогривість як ознака, що перенесена з огиря на віз, асоціюється не так із сонячним промінням, як із пожовтілим листям, що виблискує на сонці. Кінь із «золотогривим» возом у супрязі віщують невблаганність долі: літу судилось померти, а осені народитись (традиційний фольклорний мотив). Прихід чергової пори року через фіксацію подібних деталей часто оприсутнюється в текстах співця: «забрали / в вирій передзвін підков весільних / мандрівні скрипалі» (осінь) (Златокудр, 2009: 49); «вістун невчасної пори на білому коні» (зима) (Златокудр, 2016: 20). І подібні замальовки чарують цілими каскадами метафор: «покотилось колесо соняха зернистого / потяглося за сонцем щедре літо / не за горами падолисти / сідлають коней / вітри» (Златокудр, 2018: 15).

Кінь у художньому баченні Івана Златокудра найчастіше втілює рух, динаміку земних і небесних процесів: «санки / вітром санки / золотих дзвіночків говір / в гривах коней» (Златокудр, 2009: 110); «низом / санки несуть гостроковані коні» (Златокудр, 2009: 114); «повезуть нас у чотири світи вози весільні / – вітрові коні каштани» (Златокудр, 2019а: 48); «легіт травень / й вітрів підкови» (Златокудр, 2016: 53). Це й символ змінності в перебігу доби – прихід ранку, вечора, ночі: «кують ночі огирям огнистим / крицеву підкову / світанкову» (Златокудр, 1999: 69); «журавель криничний / до водопою прикличе коней сивогривих / що вози потягнуть / в світанок» (Златокудр, 2012а: 61); «зоря макові стрічки влітає коневі / в гривасте срібло» (Златокудр, 2009: 71); «вершник вечоровий скаче полем / – місяцевий лук в долоні – / – промінь тятивою дзвонить – / стелить небо під копита коневі / макоцвіт червоний» (Златокудр, 2012а: 57); «бреде молочним шляхом / білий кінь / співає віз золотих зерен повен / косар на скрипці возовій заснув / встромила нічка в стіг / косу криву» (Златокудр, 1999: 100); «день заридав вітрам у гриви / ніч шляхи торочить» (Златокудр, 2002: 53). Останній сповнений експресії малюнок, побудований на традиційному для поета уподібненні вітрів і коней, увиразнює картину швидкого приходу нічної пори на зміну заплаканому дневі. Досить характерною для митця є метафора «вечора кіннотник», винесена в назву одного з розділів книжки «Веселки печалі» з натяком на похилий вік ліричного героя. Відтак із образом коня в творах Івана Златокудра також пов'язується мотив плінності невблаганного часу і тлінності людського життя, драматизм автобіографічних екскурсів митця: «вирує світ в нестриманім розгоні / летять, летять роки, шалені коні» (Златокудр, 2007: 74); «промчали табунами літа / вітрам у гриви коневі / білі пелюстки / влітає / час» (Златокудр, 2016: 20). Але цей же образ символізує у митця і життєздатність, красу та нестримність почуттів закоханих: «і місяця срібний кінь / і віз срібний // дика радість кохання / під возом великим зірчастого неба» (Златокудр, 2019а: 44). Таке оптимістичне забарвлення подібних замальовок мимоволі нагадує Антоничеву збірку «Привітання життя», зокрема знамениту «Пісню про вічну молодість»: «Розпускають коні сиві гриви, / пара з уст, мов дим. / З рвучким вітром буйногривим! / Бути вічно юним, / вічно молодим» (Антонич, 1989: 45). Показово, що назва розділу цієї книжки «Вітражі й пейзажі» відлунує в заголовках Златокудрових збірок «Пейзажі» та «Вітраж». І тут ідеться, певно ж, не про учнівське наслідування великого поета, а про подібність художнього бачення двох митців.

У вірші-портреті «Кінь» Іван Златокудр звертається до символічного образу трудівника. Цей працелюб «заорав турбот переліг / натомлений окутавшись гривою стоячи заснув» (Златокудр, 2020: 21). Але уві сні він бачить ту ж свою одвічну роботу не як тягар, а в світлому серпанку, наче очима хлібороба: «сниться коневі ораниця / в килимах чотирилистих конюшин // лиш коротка ніч / лиш місяця леміш» (Златокудр, 2020: 21).

Іпоасоціації додають вишуканості ліричним замальовкам Івана Златокудра, побудованим на ефекті зооморфності. Наприклад: «верби озерні / коні гривасті п'ють воду зелену» (Златокудр, 2019а: 33). В уяві читача твориться пейзаж-ілюзія водопою. Здалека похилені над озером кучеряві верби нагадують гриви зелених коней, що ніби спивають своє відображення у воді. У побутовій замальовці «над оберемком картоплиння білий дим стоїть / мов срібний кінь» (Златокудр, 2016: 54) іпоасоціація романтизує приземлено-звичний план, додає ознак феєричності. Контури огиря срібної масті чи викованого зі срібла коливаються димом над городом, надають простій присадибній роботі рис якогось магічного дійства. Поет ніби закликає читача до співфантазій, констатуючи, що й у буденному оприсутнюється незвичайне. На асоціації кінь/туман побудована замальовка «Краєвид за містом»: «на ночевих вигонах пасуться коні / із білотуманними довгими гривами» (Златокудр, 2005: 65).

У легендарному ореолі постає кінь у Златокудровій варіації романтичної опришкіани, що відлунує за образною системою ліричного малюнка «Гроза в Карпатах». Твір побудований на паралелі між розбурханою природою та суспільним резонансом діяльності народних улюбленців та їх очільника: «вздувечку блискавки / рве / потік // жалений розбійника острогою // усі скарби карпат / несе в сідлі / грім // довбушевий кінь золотогривий» (Златокудр, 2009: 59). Легендарний мотив (опришки як гроза для панства) органічно влітається в буряний краєвид рідних Карпат як невід'ємний елемент загального малюнка, що викликає як живописні враження, так і певні

історичні аналогії. Контекстуальний епітет «кінь золотогривий» надає і візуальності картині зливи (блискавка як золота грива), й актуалізує згадку про золоті скарби Олекси Довбуша. Кінь як символ вольниці, неприборканості відтінює незалежну вдачу благородних розбійників, оспівуваних у романтичному письменстві. Мотив тварини-помічника, огиря-друга пов'язує художній світ Івана Златокудра з національною та світовою літературною традицією, зокрема з міриадами текстів пригодницького жанру.

Один із улюблених мікрообразів митця – кінська підкова, яка традиційно символізує щастя, удачу, добробут. Наприклад: «у кирничному відрі підкова сонця» (Златокудр, 2016: 54); «затанцюють лунко лісогори / під віщуючою щастя / молодого місяця підковою» (Златокудр, 2009: 55). Але з конем у автора асоціюється й мотив смерті та пам'яті («коневий череп»), широко представлений у фольклорних і літературних джерелах (літописна оповідь про кончину князя Олега, козацькі пісні та ін.). Скажімо, у вірші «Епілог», присвяченому «землякам – / родовитим синам / колишніх володарів / почерканих межами / нивок» (Златокудр, 1997: 22), він наводить шемливу картину з відповідною атрибутикою: «нехай немазаного воза скрип / із черепом коневим / похоронено давно / під тином // нехай серпок жнивний / із місяцем зотлів давно / у висохлій криниці // ще в спогадах живе / старенька хата...» (Златокудр, 1997: 22). А поезія «Хмара над полем...» сприймається як стилізація під козацьку пісню: «блукаючий без вершника кінь // пощерблене сонце / пробитий кулею шолом» (Златокудр, 2020: 16). Образ коня (кобили) характерний для автобіографічної лірики поета як символ дитячих вражень: «отави зір почорнілих / на вилах шербатих беріз / яблукаста кобила / драбинчастий віз // співала колесом дорога / підковою місяць на небі дитинства зійшов» (Златокудр, 1990: 5). У вірші «Із літ давноминулих» відчутний такий же феєризований відтінок: «коляда / скрип санок / з-під копит зорі стовпом» (Златокудр, 2006: 79).

Образ собаки в художньому вимірі Івана Златокудра традиційно репрезентований у позитивному плані. Це символ вірності, самовідданості. У вірші «В морозний ранок...» пропонується найпростіша формула взаємин людини та домашньої тварини, що ґрунтується на турботі й приязні: «до грудей собаку пригорни / щасливий» (Златокудр, 2016: 73). І в цьому контексті характеристика «щасливий» стосується обох. І людина, і тварина втішені атмосферою порозуміння, взаємної довіри й теплоти. Бестіарний образ слугує поетові при творенні моделі ліричного героя. Саме уміння гармонійно спілкуватися з природою, виявляти увагу, турботу, любов до тваринного і рослинного світу стає однією з визначальних рис його вдачі.

У некрологічній мініатюрі «Сльоза скорбна» автор передає безмежну тугу ліричного героя, що втратив чотирилапого товариша: «згас вогник в твоїх добрих очах / кого як друга до серця пригорну» (Златокудр, 2012а: 71). Ці прощальні обійми передають трагізм ситуації, а водночас підкреслюють рівність, рівноправність, однакову значимість людини і тварини. Сповнене болу та жалоби фінальне риторичне запитання цієї епітафії: «хто мені тепер лапу теплу подасть» (Златокудр, 2012а: 71). Інший погляд (із точки зору собаки) пропонується у вірші «Wciąż ten ból...», де на тлі цілковитої пустки, що лишилася від садиби, можливо, внаслідок горезвісної антиукраїнської операції «Вісла», на що натякають окремі штрихи «spalony dom zwałony sad» (Златокудр, 2020: 17), показано вірного друга й охоронця колишніх господарів, а тепер безнадійного самітника: «osierocony pies nad kopcem łes» (Златокудр, 2020: 17).

За прадавніми уявленнями, собака є гарним передвісником. Він передбачає і лихе, й добре, допомагає людям збагнути те, що від них до часу приховане. У такому ракурсі й Іван Златокудр зображує цих тварин: «а в блакитній оселі озвались собаки привітно: / поштар несе синьоокий дівчині серце // в конверті блакитному» (Златокудр, 2012а: 10). Чуйні домашні звірі співпереживають із людиною, передчувають її радісні стани. Поетичні малюнки за участю собак позначені у поета живописністю й експресією. Наприклад: «сторожкий бровко / передчасний холод злизує з лапи» (Златокудр, 2001: 39); «туга // вірна собака моя // виє в ночі зоряні» (Златокудр, 2005: 70).

Образ kota (кішки) як одомашненої тварини, згідно з прадавніми уявленнями, є символом найрізноманітніших явищ і може виступати як у ролі «доброго духа житла», так і «зла, диявола, відьми; темряви і смерті» (Словник символів культури України, 2002: 115). У текстах письменника це персонаж ідилічних космогонічних замальовок, що проєктуються на звичайні побутові ситуації як свідчення домашнього затишку, душевного комфорту: «сонцевий мурлика / приснув на пропахшім суницями сіні» (Златокудр, 2007: 75); «зеленоока котиця / п'є молоко з поливаної миски / молодого місяця» (Златокудр, 2012а: 59).

Образи бика (вола) та корови в ліриці Івана Златокудра здебільшого пов'язані з небесною символікою та перебігом доби: «жене череди вечір вчасний / сивим полем» (Златокудр, 1999: 69); «вечір погонич / пригнав від водопою корів / латаних червоним золотом» (Златокудр, 2012а: 58); «в конюшинах хмар / корова чорна дійниця» (Златокудр, 2012а: 59); «воли кучерявих хмар» (Златокудр, 2016: 52); «obłoków woły» (Zlatokudr, 2017: 71). Цілий ряд замальовок побудовано на асоціації між молодим місяцем та рогами вола: «пасеться корова місяця рогатого: / між картоплинням кучерявих хмар, / де бур'янів ліловий жар» (Златокудр, 1999: 110); «мости розведені / рогатий місяць зводить» (Златокудр, 2009: 53); «поцілунок місяця рогатого / дарований / весні» (Златокудр, 2014: 55); «місяць / – рогачик з-над тополь високих – / над водоспад зоряний / до водопою / приходять / вночі» (Златокудр, 2014: 61); «вересневий вечір круторогий / місяцеву люльку / синім вересом / набив» (Златокудр, 2016: 69). На метонімічних прийомах побудована в поета лінія уподібнення між виробами з дерева та негодованою худобою:

«воріт марних голодні ребра» (Златокудр, 2016: 61). Старі ворота нагадують вигляд охлялої та виснаженої тварини, залишеної господарем напризволяще.

Вівці у віршах митця виступають як характерний елемент рідних краєвидів, оспіваний у мальовничих ліричних піснях. В описах поєднуються зорові та звукові мікробрази: «пожене до водопою череду / вівчар» (Златокудр, 2009: 98); «гам отар овечих // у дзбані сонця бродить літа акварель» (Златокудр, 2016: 52). Подібні замальовки, певно ж, нав'язані пісенною традицією («Вівці, мої вівці» М. Гринишина, «Черемшина» В. Михайлюка на вірш М. Юрійчука тощо). Ці ж тварини традиційно порівнюються поетом із хмаринами в піднебесці: «жене вівчар синім плаєм білих хмар череду» (Златокудр, 2020: 17); «owiec białych mleko // kipiącego lata akwarele» (Zlatokudr, 2017: 71). Проте замальовки за участю овець набувають у митця і драматичного забарвлення. Адже через вирубку лісів у Карпатах не тільки змінюються колишні ідилічні краєвиди, а й руйнується екосистема: «приведе овець до водопою гуцул / й глянє // коли в кирницях заморених / води не стане» (Златокудр, 2020: 17).

Образи диких звірів у поезії Івана Златокудра насамперед символізують первозданність природи, нерозривну єдність її елементів. І ліричний герой, хоча би в уяві, вільно відчувається в цьому середовищі, вживається в нього, подібно до Мауглі з «Книги джунглів» Д.-Р. Кіплінга, відчуває себе органічною часточкою цього розмаїтого бестварного загалу: «співаю з вовками в завороженім лісі / в казці місячній» (Златокудр, 2019а: 11); «вовки срібних снігів завивють / плачу з вовками в грудневому лісі / у білій завії» (Златокудр, 2019b: 11-12); «пробуджений з дрімоти ведмідь / спраглий весняного хмелю / ловлю пласт сонця / березневого» (Златокудр, 2019а: 14). У вірші «Спалили хату білу...» в контексті гнітючих роздумів про наслідки убивчої для української спільноти акції «Вісла» автор вдається до асоціації між звіром і вітром, що оплакує людську трагедію: «лиш вітер вовком виє / лиш виє вовком вітер» (Златокудр, 2010: 36).

Образ лиса обігрується в поезії Івана Златокудра «Лисівка», переплітаючись із мотивом рідного куточка та його мальовничої природи. Автор пропонує свою версію історії однієї з найулюбленіших місцин, знайомих і дорогих із раннього дитинства. Звідси й феєричний ореол розповіді: «лисівка // не від лисого відьми горба назва гори // гора ліс нора лис // зеленооке літо в сосніні в купалову ніч / закитичений золотом осінню ліс / місяць в шапці лисячій зимою на санках гори // лисівка // ліс на горі лис на горі» (Златокудр, 2010: 36).

Олень із давніх-давен вважається священною твариною, що пов'язана зі світовим деревом, культом сонця і місяця. Грація та краса цього створіння сприяли закріпленню за ним світлої символіки в уяві різних народів. Таке сприйняття цього образу пропонується і в поезії Івана Златокудра: «над тятивою тремтячого обрію / ключ журавлиний / стрілою // навздогін / прудкононому оленеві літа / з сонцем на рогах» (Златокудр, 2009: 87); «білим оленям хащ засніжених / повезуть зерно зоряне / місяцеві куті / сани» (Златокудр, 2014: 64); «червоний глід з оленевими рогами / топче ягоди осипані в сніг» (Златокудр, 2019а: 10).

У подібному ракурсі в текстах поета виступає й сарна (серна): «понесла літо за край вересових левад / сонце-рога серна» (Златокудр, 2014: 56); «перебігла сарна ліс / упав із липи цвіт / не стримати літа на бігу» (Златокудр, 2016: 71); «czas złotych wesel i żurawich odlotow / umyka sarna ze słońcem na rogach» (Златокудр, 2018: 16); «пристає серна / і вітер тихо підходить на пальцях / коли казковий цей птах-співак / співа співа» (Златокудр, 2020: 17).

Образ кабана репрезентовано в митця в контексті історії місячної ночі. Тож твориться стереоефект. Простежується й уподібнення місяця тварині, а водночас ці образи сприймаються й як цілком автономні: «місяць / виходить кабанець із лісових трясин / іклом очерет / лякає» (Златокудр, 2006: 77).

Образ білки (вивірки) у творах Івана Златокудра втілює, як правило, непосидючість, хазяйновитість, практичність, достаток: «перестрибала білка бір / стрибнув в душло горіх» (Златокудр, 2016: 71); «украдений горішок несе вивірка» (Златокудр, 2009: 102); «визбирала горішки вивірка» (Златокудр, 2002: 55). Мальовничість вигляду тварини увиразнює метафоричні сполучення: «танцюють вивірки вогнисті / на кривлях хмар / скрипучих» (Златокудр, 2009: 59), картинки з фото- й кіноефектами: «дятел / вивірка / ліс на взгірку» (Златокудр, 2009: 110); «сонце / сніг / мороз // ліс / з вивіркою // скрипка санок / грайгорішків говір» (Златокудр, 2003: 82).

Образ кажана в текстах митця огорнутий містичною таємничістю: «така із кажаном заплутаним у волосся // така // з льюлькою // виструганою з місяцевого ріжка / що медами димить // така / – уся в зірках» (Златокудр, 2009: 13); «зі щілин мороку кажани вилітають / в ніч зореви» (Златокудр, 2012а: 55). Оскільки цю тваринку вважали здавна нащадком драконів, носієм удачі/нешастя, автор веде мову про неї в романтико-феєричному контексті.

Образи-символи й доместикованих, і диких звірів у поетичному світі Івана Златокудра знаходять як традиційне прочитання й трактування, так і набувають нових власне авторських інтерпретацій.

3. Зооморфні та антрополозооморфні образи-символи в поетичному світі Івана Златокудра. У творах письменника реальне часто переплітається з вигаданим, фантастичним. Для його текстів характерні демонологічні, міфічні персонажі, які, за уявленнями прашурів, завжди населяли природу, були та є її невід'ємними елементами. Таке оприсутнення феєричних зооістот в авторському світі Івана Златокудра відбувається, як правило, через порівняння й паралелі з тими явищами, які традиційно сприймаються як дійсні.

Широко репрезентований у міфології та фольклорі слов'ян образ баби-яги як лихої відьми-повелительки звірів і світу мертвих, а також персоніфікованого втілення суворої зими співвідноситься в Івана Златокудра

з чарівною осінньою порою. Якщо казковий персонаж має звірячі ікла, гачкуватий ніс, горб і постає в страшному контексті, то поет здійснює помітні трансформації, перетворює лісового монстра на привабливу пані-чепурушку: «по діброві ходить осінь / яга в червонім капелюсі» (Златокудр, 2016: 14). Мотив привабливої баби-яги у творах митця переплітається з традиційним образом бабиного літа як ознаки осені: «вже сонце в'яне в багатях червоних калин / і бабине літо / мітить шлях у невідь падушчих гнізд» (Златокудр, 1997: 20). Для Івана Златокудра важливою рисою героїні є здатність до чародійства: «яга / чарівниця / сову заворожить в рогатого місяця» (Златокудр, 2019а: 11). Згідно з народними уявленнями, баба-яга мала доньок. Цей міфічний мотив співець обіграє по-своєму, переводячи в плантативно-інтимний план. Адже в чарівливій відьми й доньки прекрасні. Його ліричний герой платонічно фліртує зі спадкоємницею баби: «ти / яги дочко / чорнобрива вишне / ягідкою солодкою знов приснилася» (Златокудр, 2016: 59).

Звертається у своїй поезії Іван Златокудр і до русальної тематики. Водяні й польові діви, возведені прашурами до пантеону образів-символів довколишньої природи, у митця наділені красою й артистичною вдачею, а ще здатністю чаклувати й провіщати. У ліричній присвяті тополи автор, разом зі своїм героєм, апелює: «русалко / руса // що край левад стоїш / в час пізнього сонця // з листка ворожиш лелеці / шасливу дорогу // повішуй мені / – добра ворожко – / осеневу блакить / безтривожду» (Златокудр, 2009: 18). А героїню ліричного послання «Берізці» Іван Златокудр величає не інакше як «русалчина дочко» (Златокудр, 2012b: 20). Світ русалок у поета представлений у надзвичайно ніжних мальовничих описах: «ніч / зеленоока ставкова чарівниця / розплела вербою коси» (Златокудр, 2002: 45); «білорозбрунені русалчині груди / зелений голубить ставок // нев'янучі в снах дотепер» (Златокудр, 2009: 34). Це ж помітно в поезіях, навіяних уявленнями про мавок як лісових дівчат незвичайної вроди: «не згас поцілунок мавки / на вустах в юнака» (Златокудр, 2012: 19). Як і дріади в грецькій міфології, русалки й мавки в ліриці Івана Златокудра виступають як добрі духи природи, невинні створіння, які не несуть загрози людині. Тож загибель кожного дерева для поета є непоправною втратою: «під повікою шем цей безбережний / вирубуване серце у живій корі березовій» (Златокудр, 2016: 15). Де нищиться ліс, там гинуть і звичні, і фантастичні його мешканці, які в своїй цілісності й формують неповторне обличчя природи.

Серед зооморфних істот міфічного пантеону поет приділяє увагу драконіві. За східною традицією це змієподібна істота, що втілює космічну енергетику, довголіття, мудрість. А в уявленнях Заходу це носій зла та руйнації. Цей популярний персонаж міфів і чарівних казок у поезії Івана Златокудра постає як символ вогненної стихії: «ніч // зловіща зиза ніч / мете вогнем дракона» (Златокудр, 2012а: 79). Мотив дракона (змія) переплітається в творах митця з біблійною символікою. У своїй «Поезії» Іван Златокудр звертається до образу диявола-спокусника, що провокує першого і вигнання першолоудей із раю: «сад / добра та зла / гілля // змія / яблуко / ева» (Златокудр, 2004: 47).

Образи-символи звичних і вигаданих звірів та антропозооморфних персонажів у доробку Івана Златокудра 1990-х – 2010-х років відзначаються розмаїттям інтерпретацій. Поет пропонує й традиційне їх прочитання, і вдається до різних трансформацій, власних самобутніх версій. Ліричний герой цих творів відзначається чуйністю й емоційністю, близькістю до природи – типовими рисами українського національного характеру.

4. Висновки. Анімалістичні образи виконують важливу роль у розбудові автором художньої картини світу, символізують і особливості його власної долі, і пов'язуються з минущиною і сьогоденням батьківщини, часто переосмислюються, набувають нового звучання на тлі відображених суспільних процесів і перипетій. Бестіарний вимір у поета поглиблює й розуміння природної стихії, і складність людських взаємин і почуттів. Образи-символи тварин та антропозооморфних істот у текстах поета мають як загальнолюдське, так і національне звучання, глибоко закорінені в прадавні уявлення, звичаї, вірування українців. Анімалістична образність у поетичній творчості Івана Златокудра ґрунтується як на джерелах міфологічного та фольклорного походження, так і на літературних традиціях. Бестіарні образи-символи в доробку митця відбивають особливості української ментальності, історико-культурний досвід нашого етносу, віддзеркалюють естетичні цінності нації. Спектр даної проблематики на матеріалі текстів Івана Златокудра можна розширити через дослідження орнітологічних, іхтіологічних, ентомологічних, арахнологічних мотивів та образів у доробку митця.

Література:

1. Антонич Б.-І. Поезії. Київ : Радянський письменник, 1989. 454 с.
2. Златокудр І. Авторський вечір: вірші. Львів : СПОЛОМ, 2014. 90 с.
3. Златокудр І. В раю твого садах: вірші. Львів : СПОЛОМ, 2012. 84 с.
4. Златокудр І. Веселки печалі. Варшава : Tyrsa, 1999. 112 с.
5. Златокудр І. [Вірші]. *Березіль*. 1990. № 8. С. 4–6.
6. Златокудр І. [Вірші]. *Березіль*. 1997. № 5-6. С. 20–22.
7. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Білосток, 2001. Т. 1. С. 33–42.
8. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Білосток – Криниця – Перемишль – Холм – Більськ Підляський, 2002. Т. 2. С. 43–56.
9. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2003. Т. 3. С. 81–83.

10. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2004. Т. 4. С. 38–47.
11. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2005. Т. 5. С. 61–71.
12. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2006. Т. 6. С. 72–80.
13. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2007. Т. 7. С. 70–79.
14. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2010. Т. 10. С. 31–38.
15. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2012. Т. 12. С. 19–26.
16. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2018. Т. 18. С. 11–23.
17. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2019. Т. 19. С. 11–18.
18. Златокудр І. [Вірші]. *Український літературний провулок*. Люблін, 2020. Т. 20. С. 13–24.
19. Златокудр І. Вітраж: вірші. Львів : СПОЛОМ, 2016. 80 с.
20. Златокудр І. Дум сувій: вірші. Львів : СПОЛОМ, 2019. 72 с.
21. Златокудр І. Кольорами нетривожними. Лігниця : ДОТ, 2009. 120 с.
22. Карабович Т. Крилата сосна у Винниківському лісі як дороговказ для серця. *Український літературний провулок*. Люблін, 2020. Т. 20. С. 45–56.
23. Кубська Л. Нова поетична збірка Івана Златокудра. *Український літературний провулок*. Люблін, 2020. Т. 20. С. 286–287.
24. Лихина Н. Бестиарний мотив в русской литературе. *Вестник Балтийского федерального университета имени И. Канта*. 2011. Вып. 8. С. 149–154.
25. Мориквас Н. Винниківські пейзажі Івана Златокудра, або СВДЧЕННЯ. *Український літературний провулок*. Люблін, 2020. Т. 20. С. 31–37.
26. Немченко І. Жанр послання в поетичному доробку Івана Златокудра. *Грааль науки: Міжнародний періодичний журнал*. 2021. № 6. С. 236–242.
27. Немченко І. З когорти сонцепоклонників. *Український літературний провулок*. Люблін, 2020. Т. 20. С. 57–68.
28. Немченко І. Ліричні спалахи Івана Златокудра (про книгу І. Златокудра «Кольорами нетривожними»). *Український літературний провулок: річник*. Т. 10. Люблін, 2010. С. 155–162.
29. Пушак Л. Веселки пам'яті на вістрі печального часу. *Український літературний провулок*. Білосток, 2001. Т. 1. С. 110–115.
30. Словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, М.К. Дмитренка. Вид. 2-е, доп. і. випр. Київ : Міленіум, 2002. 260 с.
31. Урись Т. Плантитативні й бестиарні образи-символи у творчості сучасних українських поетів. *Наукові записки БДПУ. Серія: Філологічні науки*. 2018. Вип. XVII. С. 199–207. URL : <http://dspace.bdpu.org:8080/xmlui/handle/123456789/822> (дата звернення: 04.07.2021 р.)
32. Zlatokudr I. Modlitwa do słońca: wiersze. Lwów : SPOLOM, 2017. 80 s.

References:

1. Antonych B.-I. (1989). Poeziji [Poetry]. K.: Radanskyi pysmennyk. 454 s. [in Ukrainian].
2. Zlatokudr I. (1990). Virshi [Poetry]. Berezil. № 8. S.4-6. [in Ukrainian].
3. Zlatokudr I. (1997). Virshi [Poetry]. Berezil. № 5-6. S.20-22. [in Ukrainian].
4. Zlatokudr I. (1999). Veselky pechali [The rainbows of sadness]. Warsaw: Tyrsa. 112 s. [in Ukrainian].
5. Zlatokudr I. (2001). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Bilostok. T.1. S.33-42. [in Ukrainian].
6. Zlatokudr I. (2002). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Bilostok – Krynytsa – Peremyshl – Kholm – Bilska-Pidlaskyi. T.2. S.43-56. [in Ukrainian].
7. Zlatokudr I. (2003). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.3. S.81-83. [in Ukrainian].
8. Zlatokudr I. (2004). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.4. S.38-47. [in Ukrainian].
9. Златокудр І. (2005). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.5. S.61-71. [in Ukrainian].
10. Zlatokudr I. (2006). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.6. C.72-80. [in Ukrainian].
11. Zlatokudr I. (2007). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.7. C.70-79. [in Ukrainian].
12. Zlatokudr I. (2009). Koloramy netryvozhnymy [Peacefull colours]. Lignitsa: DOT. 120 s. [in Ukrainian].
13. Zlatokudr I. (2010). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.10. S.31-38. [in Ukrainian].
14. Zlatokudr I. (2012a). V rau tvogo sadakh: virshi [The gardens of your paradise: poetry]. Lviv: SPOLOM. 84 s. [in Ukrainian].
15. Zlatokudr I. (2012b). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.12. S.19-26. [in Ukrainian].
16. Zlatokudr I. (2014). Avtorskyi vechir: virshi [The party of the author: poetry]. Lviv: SPOLOM. 90 s. [in Ukrainian].
17. Zlatokudr I. (2016). Vitrazh: virshi [The stained glass window: poetry]. Lviv: SPOLOM. 80 s. [in Ukrainian].
18. Zlatokudr I. (2017). Modlitwa do słońca: wiersze [The prauer to sun: poetry]. Lwów: SPOLOM. 80 s. [in Polish].
19. Zlatokudr I. (2018). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. 2018. T.18. S.11-23. [in Ukrainian and Polish].

20. Zlatokudr I. (2019a). Dum suvij: virshi [The roll of meditations: poetry]. Lviv: SPOLOM. 72 s. [in Ukrainian].
21. Zlatokudr I. (2019b). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.19. S.11-18. [in Ukrainian].
22. Zlatokudr I. (2020). Virshi [Poetry]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.20. S.13-24. [in Ukrainian].
23. Karabovych T. Krylata sosna u Vynnykivskomu lisi jak dorohovkaz dla sertsya [The winged pine in the Vynnyky Forest as a signpost for the heart]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T. 20. S.45-56. [in Ukrainian].
24. Kubska L. Nova poetychna zbirka Ivana Zlatokudra [The new lyric collection of Ivan Zlatokudr]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T. 20. S.286-287. [in Ukrainian].
25. Likhina N. (2011). Bestiarnui motiv v russkoi literature [Bestiariial motive in Russian literature]. Vestnik Baltijskogo federalnogo universiteta imeni I. Kanta. Vyp.8. S.149-154. [in Russian].
26. Morykvas N. (2020). Vynnykivski pejzazhi Ivana Zlatokudra, abo SVIDCHENNA [The landscapes of Vynnyky or THE EVIDENCE]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T. 20. S.31-37. [in Ukrainian].
27. Nemchenko I. (2010). Lirychni spalakhy Ivana Zlatokudra (pro knygu I. Zlatokudra «Koloramy netryvozhnymy») [Lyrics of Ivan Zlatokudr (about I. Zlatokudr's collection «Peacefull colours»)]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin. T.10. S.155-162. [in Ukrainian].
28. Nemchenko I. (2020). Z kogorty sontsepoklonnykiv [Faithful sunadmirer]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Lublin.T. 20. S.57-68. [in Ukrainian].
29. Nemchenko I. (2021). Zhanr poslanna v poetychnomu dorobku Ivana Zlatokudra [Message in the poetry of Ivan Zlatokudr]. Graal nauky: mizhnarodnui periodychnyi zhurnal. № 6. S. 236-242. [in Ukrainian].
30. Pushak L. (2001). Veselky pamjati na vistri pechal'noho chasu [The memory rainbows on the edge of time]. Ukrainskyi literaturnyi provulok. Bilostok. T.1. S.110-115. [in Ukrainian].
31. Slovyk symboliv kultury Ukrainy / za zag. red. V. P. Kotsura, O. I. Potapenka, M. K. Dmytrenka (2002). [The vocabulary of symbols of Ukrainian]. Vyd. 2, dop. i vypr. K.: Milenium. 260 s. [in Ukrainian].
32. Urys T. (2018). Plantytatyvni j bestiarni obrazy-symvoly u tvorchosti sychasnykh ukrajinskykh poetiv. [Plantitative and bestiary images-symbols in the works of contemporary Ukrainian poets]. Naukovi zapysky BDPU. Serija: Philologichni nauky. Vyp. XVII. C.199-207. URL: <http://dspace.bdpu.org:8080/xmlui/handle/123456789/822> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.07.2021
The article was received 14 July 2021